

2. Гончаренко В. Г. Можливості використання психоаналізаторів у судочинстві / В. Г. Гончаренко // Вісник Київ. ун-ту. – Юрид. науки. – 1977. – № 18.

3. Гончаренко В. Г. Чужа душа – темний ліс / В. Г. Гончаренко // Український юрист. – 2005. – № 9.

4. Бедь В.В. Юридична психологія: Навчальний посібник / В. В. Бедь. – Мзд-во: МАУП, 2004. – 43 с.

ПРИЗНАЧЕННЯ ТА ПРОВЕДЕННЯ ЕКСПЕРТИЗИ: ПИТАННЯ УДОСКОНАЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНУ

Ляш А. О., кандидат юридичних наук, професор, професор кафедри цивільного та кримінального права Київського національного університету культури і мистецтв

Експертиза є слідчою дією і призначається у випадках, коли для з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, необхідні спеціальні знання. Законом визначено, що експертиза проводиться експертом за зверненням сторони кримінального провадження або за дорученням слідчого судді чи суду (ч. 1 ст. 242 КПК України, далі – КПК) [1].

Сторонами кримінального провадження є – з боку *обвинувачення*: слідчий, керівник органу досудового розслідування, прокурор, а також потерпілий, його представник та законний представник у випадках, установлених КПК; з боку *захисту*: підозрюваний, обвинувачений (підсудний), засуджений, виправданий, особа, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішувалося питання про їх застосування, їхні захисники та законні представники (п. 19 ч. 1 ст. 3 КПК) [1]. Аналіз цієї норми дає підстави вважати, що потерпілий, як сторона обвинувачення, повинен мати такі ж самі права на залучення експерта як прокурор і слідчий. Разом з тим пріоритет у призначенні

експертизи, тобто у залученні експерта, згідно з ч. 1 ст. 243 КПК, належить прокурору і слідчому. Адже у цій нормі закону під стороною обвинувачення розуміється саме прокурор і слідчий, які залучають експерта для проведення експертизи за наявності для того підстав, тобто у п'яти випадках, передбачених ч. 2 ст. 242 КПК, у тому числі й за клопотанням сторони захисту чи потерпілого. Отже потерпілий, не зважаючи на те, що відповідно до п. 19 ч. 1 ст. 3 КПК належить до сторони обвинувачення, не має права самостійно ініціювати залучення експерта для проведення експертизи. Він може скористатися лише правом на заяву клопотання про залучення експерта, яку подає прокурору чи слідчому. Таким чином ми маємо колізію окремих норм КПК, що істотно обмежує право потерпілого як учасника кримінального провадження і суб'єкта доказування активно впливати на хід досудового розслідування у змагальному процесі. Ми поділяємо думку М.П. Букіна, який вважає, що наділення потерпілої сторони правом на самостійне залучення судового експерта для проведення експертизи стало б значним кроком у напрямку до повноцінного впровадження принципу змагальності в кримінальний процес України [2].

Тому пропонуємо: ч. 2 ст. 243 КПК після слів “сторона захисту” доповнити словами “та потерпілий”, а далі за текстом; ч. 3 ст. 243 КПК після слів “сторони захисту” доповнити словами “та потерпілого”, а далі за текстом.

Чинним КПК також не врегульовано механізм захисту наявного у *потерпілого* права на заяву клопотання про залучення експерта у разі відмови слідчим і прокурором його задовольнити. Оскільки проведення експертизи належить до слідчих (розшукових) дій то можна скористатись положенням п. 7 ч. 1 ст. 303 КПК, згідно з яким на досудовому провадженні особа, якій відмовлено у задоволенні клопотання про проведення слідчих (розшукових) дій, її представник чи законний представник може оскаржити таке рішення. Але ми вважаємо, що право потерпілого на оскарження відмови прокурора чи слідчого в задоволенні клопотання про залучення експерта для проведення експертизи,

має бути закріплено в ч. 1 ст. 244 КПК поряд зі стороною захисту.

Позитивної оцінки заслуговує право *сторони захисту* на самостійне залучення експерта і право заявити клопотання про залучення експерта. Відповідно до ч. 1 ст. 244 КПК, у разі відмови слідчого, прокурора в задоволенні клопотання сторони захисту про залучення експерта особа, що заявила відповідне клопотання, має право звернутися з клопотанням про залучення експерта до слідчого судді. Законом передбачена обов'язкова письмова форма і зміст такого клопотання (ч. 1 і 2 ст. 244 КПК) [1], які мають бути безумовно дотримані.

Слід також звернути увагу й на те, що за чинним законом (ч. 3 ст. 307 і ст. 309 КПК) ухвала слідчого судді за результатами розгляду клопотання про залучення експерта оскарженню не підлягає. Вважаємо, що норми закону, які обмежують право на оскарження ухвали слідчого судді істотно погіршують становище як потерпілого, так і сторони захисту і, в окремих випадках, можуть сприяти поширенню корупційних діянь. Тому вони мають бути скасовані, а зазначеним учасникам процесу поновлено право на оскарження ухвал слідчого судді до апеляційного суду.

Недостатньо, на наш погляд, захищені права *підозрюваного* під час проведення експертизи на досудовому провадженні. Так, наприклад, в ч. 2 ст. 197 КПК від 28.12.1960 р. було передбачено право обвинуваченого (нині – підозрюваний) бути присутнім під час проведення експертом окремих досліджень і давати пояснення. Це право могло бути реалізовано за клопотанням обвинуваченого з дозволу слідчого [3]. В чинному КПК (статті 242–244) [1] таке положення відсутнє, що, на наш погляд, є істотним обмеженням права підозрюваного (обвинуваченого) на захист і може призвести до негативних для нього наслідків. Переконані, що право підозрюваного (обвинуваченого) брати участь у проведенні процесуальних дій, передбачене п. 9 ч. 3 ст. 42 КПК, має бути доповнено посиланням на експертні

дослідження й правом давати при цьому пояснення, які стосуються предмета експертизи.

Запропоновані доповнення чинного КПК, у разі їх врахування законодавчим органом, мають сприяти всебічному й неупередженому досудовому розслідуванню й судовому розгляду на засадах змагальності, ухваленню законних, обґрунтованих і справедливих судових рішень.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. // Голос України. – 2012. – № 90–91.

2. Букін М.П. Деякі проблеми законодавчої регламентації проведення судових експертиз у кримінальному провадженні / М.П. Букін // Актуальні питання судової експертизи та криміналістики: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 90-річчю створення Харківського науково-дослідного інституту судових експертиз ім. Засл. проф. М.С. Бокаріуса (Харків 7–8 листопада 2013 року). – Х. : Право, 2013. – С. 6–7.

3. Кримінально-процесуальний кодекс України від 28.12.1960 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1961. – № 2. – Ст. 15 (втратив чинність).

ВОЄННА ЮСТИЦІЯ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД І СТАН В УКРАЇНІ

Мацишин В.С. кандидат юридичних наук, ст. науковий співробітник, професор кафедри кримінально-правових дисциплін ННІПП НАВС

“Звичайні війни” (де домінують армії, військова техніка, чисельний склад) йдуть у минуле.

Стара приказка, що генерали завжди готуються до минулої війни, здобуває сьогодні дійсно життєво важливе значення.